ZAMONAVIY O‘ZBEK QISSALARIDA OTA OBRAZINING BADIIY TALQINI

Akramova Gulbahor
Ro‘zimurodov Shahnoza
Talaba.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24039764

Annotatsiya. *Maqolada zamonaviy o‘zbek qissalarida ota obrazining badiiy talqini, uning oilaviy munosabatlar, ma’naviy qadriyatlar va avlodlar davomiyligini ifodalashdagi o‘rni yoritiladi. Ota obrazining mehr, mas’uliyat, talabchanlik, sukut, xotira va ichki ziddiyatlar orqali ochilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy nasrda ota va farzand o‘rtasidagi muloqot, avlodlar qarashlaridagi tafovut hamda ijtimoiy o‘zgarishlarning oilaviy munosabatlarga ta’siri haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so‘zlar: *zamonaviy o‘zbek nasri, qissa, ota obrazi, xarakter, ota va farzand, oila, ma’naviy qadriyat, avlodlar munosabati, badiiy talqin.*

Аннотация. *В статье рассматривается художественная интерпретация образа отца в современных узбекских повестях. Анализируется его роль в изображении семейных отношений, нравственных ценностей и преемственности поколений. Особое внимание уделяется проявлениям отцовской любви, ответственности, требовательности, молчания и внутренних противоречий, а также диалогу между отцом и ребёнком и влиянию социальных изменений на семейные отношения.*

Ключевые слова: *современная узбекская проза, повесть, образ отца, характер, отец и ребёнок, семья, нравственные ценности, отношения поколений, художественная интерпретация.*

Abstract. *This article examines the literary representation of the father figure in contemporary Uzbek novellas. It discusses the role of the father in portraying family relationships, moral values, and continuity between generations. Particular attention is given to expressions of paternal affection, responsibility, strictness, silence, and inner conflict, as well as dialogue between fathers and children and the effects of social change on family life.*

Keywords: *contemporary Uzbek prose, novella, father figure, character, father and child, family, moral values, intergenerational relations, literary interpretation.*

Kirish

Ota obrazi o‘zbek adabiyotida oila, tarbiya, mas’uliyat, nasl davomiyligi va ma’naviy tayanch tushunchalari bilan uzviy bog‘liq. Badiiy asarda ota faqat oilaning boshlig‘i sifatida emas, balki muayyan davrning dunyoqarashi, axloqiy mezonlari va ijtimoiy tajribasini o‘zida mujassam etgan murakkab shaxs sifatida namoyon bo‘ladi.

Uning farzandlariga munosabati, qarorlari, sukuti va hayotiy tanlovlari orqali oiladagi mehr hamda ziddiyatlar ochiladi.

Zamonaviy o‘zbek qissalarida ota obrazini talqin etishda an’anaviy qadriyatlar bilan yangi ijtimoiy sharoit o‘rtasidagi munosabat muhim o‘rin tutadi.

Ota va farzandning hayotga qarashi bir-biridan farqlanishi, oiladagi muloqotning murakkablashishi yoki o‘zaro tushunishga intilish qahramonlar xarakterini chuqurroq yoritish imkonini beradi.

Ota obrazining asosiy badiiy xususiyatlari

Ota obrazining birinchi muhim xususiyati — mas’uliyat va himoya vazifasidir. Ko‘plab badiiy talqinlarda ota oilaning moddiy va ma’naviy barqarorligi uchun javobgar shaxs sifatida gavdalanadi. Biroq zamonaviy nasrda bu mas’uliyat faqat buyruq berish yoki ta’minot bilan cheklanmaydi; farzandni tinglash, uning tanlovini tushunish va xatolariga munosabat bildirish ham ota xarakterining muhim belgilariga aylanadi.

Ikkinchi xususiyat — mehrning turlicha ifodalanishidir. Ayrim otalar his-tuyg‘ularini ochiq namoyon etsa, boshqalari mehrini sukut, amaliy yordam yoki talabchanlik orqali bildiradi.

Bunday farqlar obrazning individualligini belgilaydi. Yozuvchi ota xarakterini faqat tashqi xatti-harakatlar bilan emas, balki ichki kechinmalar, pushaymonlik, qo‘rquv va umidlar orqali ham ochishi mumkin.

Uchinchi xususiyat — avlodlar o‘rtasidagi ziddiyat. Ota o‘z tajribasi va e’tiqodiga tayanib farzandiga yo‘l ko‘rsatishga intiladi, farzand esa mustaqil qaror qabul qilishni xohlaydi. Bu tafovut har doim ham keskin qarama-qarshilikka olib kelmaydi; ayrim holatlarda u o‘zaro anglashuv va ruhiy ulg‘ayish jarayonini yuzaga chiqaradi. Shuning uchun ota va farzand munosabatlari qissada konfliktni shakllantiruvchi hamda xarakterlarni rivojlantiruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Ota va farzand munosabatlarining ruhiy talqini

Zamonaviy qissalarda ota obrazi ko‘pincha farzandning ruhiy shakllanishi bilan bog‘liq holda tasvirlanadi. Otaning ma’qullashi yoki noroziligi, aytgan nasihati yoki sukuti farzand xotirasida uzoq saqlanishi mumkin. Shu tariqa ota obrazi voqealar tizimida bevosita ishtirok etish bilan birga, farzandning ichki dunyosida davom etuvchi ruhiy kuch sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Ota va farzand o‘rtasidagi munosabatni badiiy tahlil qilishda bir tomonlama baholashdan qochish zarur. Talabchanlik ba’zan mehr va xavotirdan kelib chiqishi mumkin, biroq haddan tashqari qattiqqo‘llik muloqotga to‘sqinlik qilishi ham ehtimol. Xuddi shuningdek, farzandning noroziligi uning mustaqillikka intilishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Badiiy asar ana shu murakkabliklarni ochib, o‘quvchini insoniy munosabatlar haqida mulohaza yuritishga undaydi.

Ijtimoiy muhit va an’anaviy qadriyatlar

Ota obrazi individual xarakter bilan bir qatorda, u yashayotgan davrning ijtimoiy sharoitini ham aks ettiradi. Mehnat migratsiyasi, iqtisodiy qiyinchiliklar, shahar va qishloq hayotidagi tafovutlar, ta’lim va kasb tanlash masalalari oilaviy munosabatlarga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Bunday sharoitlarda ota farzandining kelajagi uchun qayg‘uruvchi, an’anani saqlashga intiluvchi yoki o‘zgarishlarni qabul qilishda qiynaluvchi shaxs sifatida gavdalanadi.

An’anaviy o‘zbek oilasida ota ko‘pincha hurmat va mas’uliyat timsoli sifatida ko‘riladi.

Zamonaviy adabiyot esa bu timsolni murakkablashtirib, otaning zaifliklari, xatolari va ichki ikkilanishlarini ham ko‘rsatishi mumkin. Natijada obraz hayotiylashadi: ota faqat ideal namuna emas, balki o‘rganadigan, xato qiladigan va o‘zgarishi mumkin bo‘lgan inson sifatida talqin etiladi.

Badiiy vositalar va obraz yaratish mahorati

Ota obrazini ochishda dialog, ichki monolog, xotira, ramz va detallarning ahamiyati katta.

Qisqa suhbatning o‘zi ham ota va farzand o‘rtasidagi masofani yoki yaqinlikni ifodalashi mumkin.

Ichki monolog esa qahramonning tashqaridan ko‘rinmaydigan xavotir va armonlarini ochadi. Xotira motivi otaning farzand hayotidagi ta’siri yillar o‘tganidan keyin ham davom etishini ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Badiiy detal ham muhim vazifa bajaradi: otaga tegishli buyum, uy yoki ish bilan bog‘liq manzara qahramonning o‘tmishi va oilaviy xotirasini jonlantirishi mumkin. Bunday vositalar ota obrazini umumiy tushuncha darajasidan chiqarib, individual va esda qolarli xarakterga aylantiradi.

Xulosa

Zamonaviy o‘zbek qissalarida ota obrazi oilaviy mas’uliyat, mehr, tarbiya, avlodlar davomiyligi va shaxsiy ziddiyatlarni ifodalovchi muhim badiiy obrazdir. Uning xarakteri farzand bilan munosabati, hayotiy tanlovlari, ichki kechinmalari va ijtimoiy muhit bilan aloqasi orqali ochiladi. Zamonaviy talqinda ota faqat qat’iyat va hokimiyat timsoli emas, balki murakkab ruhiy olamga ega inson sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Mavzuni chuqur o‘rganish uchun tanlangan zamonaviy qissalardagi ota obrazlarini qiyosiy tahlil qilish, matndan aniq misollar keltirish va har bir qahramonning individual xususiyatlarini ajratish lozim. Shunday yondashuv ota obrazining o‘zbek nasridagi badiiy evolyutsiyasini ishonchliroq yoritish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, N. va boshq. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Quronov, D. Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent: Akademnashr.
3. Sulton, I. Adabiyot nazariyasi. Toshkent: O‘qituvchi.